

Etelä-Savo

Alueprofiili

Etelä-Savo – puhtaasti paras! Strategisilla valinnoillamme - vesi, metsä ruoka löytyy yhteys globaalien ongelmien ratkaisuun.

Etelä-Savon maakuntaohjelman 2018 – 2021 päätavoitteet:

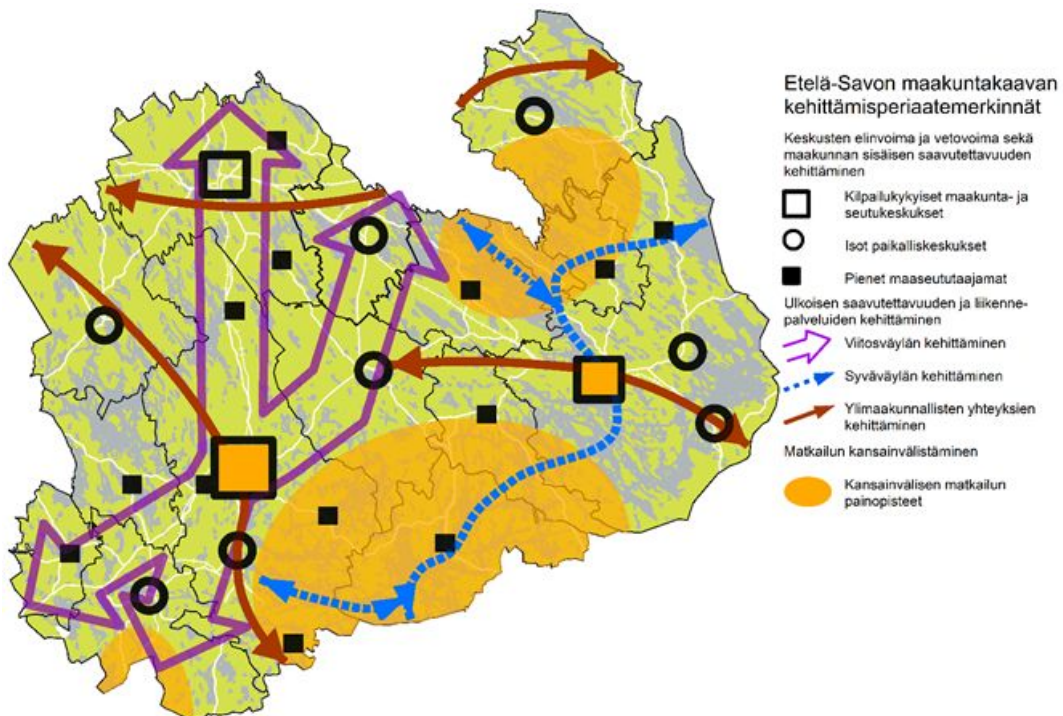
- Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö - Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta
- Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen - Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta
- Matkailu ja vapaa-aika - Etelä-Savo kansainvälistää Saimaan matkailua
- Kestävä biotalous - Etelä-Savo synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja
- Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot - Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategiset valinnat:

- Metsä – Metsäbiomassan uudet tuotteet ja tuotantoprosessit
- Vesi – Puhtaan veden teknologiat ja konseptit
- Ruoka – Ruokaketjun puhtaus ja turvallisuus

Euroopan pohjoisten alueiden geopoliittinen merkitys kasvaa. Luonnonvaroja ja luontoarvoja hyödynnetään koko Euroopan kilpailukyyn kasvattamiseksi ja asemoidutaan uudelleen globaalien liikenneväylien suhteen.

Maakunnan toiminnalliset alueet ja kehittämisvyöhykkeet:

Taajamien, saavutettavuuden ja matkailun kehittäminen ovat Etelä-Savon alueidenkäytön kehittämisen painopisteitä, joiden toiminnot on osoitettu maakuntakaavassa kehittämisperiaatemerkinnöin maakunnan strategian painopisteitä tukien. Näillä merkinnöillä ja niihin liittyvillä määräyksillä osoitetaan alueita, jotka ovat merkittäviä maakunnan tavoitellun kehityksen kannalta ja joihin tästä syystä kohdistuu muun muassa suunnittelussa huomioon otettavia alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen kehittämistarpeita.

Taajamamme on jaettu maakuntakaavassa kolmeen luokkaan: kaupunkikeskuksiin, isoihin paikalliskeskuksiin ja pieniin maaseututaajamiin. Päähuomio on kohdistettu erikokoisten ja -tyyppisten taajamien roolin ja profiloitumisen kehittämiseen niin elinkeinoelämän, asumisen kuin vapaa-ajankäytönkin näkökulmasta. Taajamien kehittämisen periaatteissa otetaan kantaa keskusten rooliin solmupisteinä maakunnan sisäisessä saavutettavuudessa ja sen kehittämisessä. Lisäksi kiinteiden laajakaistayhteyksien kehittäminen on kehittämissuosituksissa nostettu yhdeksi keskeisistä taajamien elinvoiman ja vetovoiman kehittämistavoitteista. Saavutettavuuden osalta pääpaino on alueen ulkoisen saavutettavuuden kehittämisessä. Matkailun osalta painotetaan luonnon- ja kulttuuriympäristön erityispiirteistä ponnistavan kestävän matkailun kansainvälistämistä.

Väestödynamikka

Etelä-Savon ennakkoväkiluku oli syyskuun lopussa 147 700 henkeä. Väestö on viime vuosina vähentynyt noin tuhannen hengen vuosivauhdilla. 2000-luvun alkuvuosista lähtien väestöä on vähentänyt ns. luonnollinen väestönmuutos eli kuolleiden enemmisyys syntyneisiin nähden. Muuttotappio on muutamien viime vuosien aikana pienentynyt erityisesti maahanmuuton ansiosta. Yliopistottomassa maakunnassa 20-24 vuotiaiden ikäryhmässä on luonnollisesti paljon poismuuttajia. Muuttoliike on vilkasta myös Etelä-Savoon päin. Muuttovoittoa on viime vuosina saatu heti 35-vuotiaiden ikäluokasta lähtien ja alle 15-vuotiaista. Mikkelin muuttoluvut ovat muuta maakuntaa parempia oppilaitosten vetäessä kaupunkiin peruskoulunsa päättäneitä nuoria myös muualta Suomesta.

Väestön ikärakenne on vinoutunut vanhempiin ikäluokkiin päin ja ikääntyneen väestön osuus kasvaa muuta maata nopeammin. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on maan korkein. Työikäisten osuuden ollessa keskimääräistä pienempi huoltosuhte maakunnassa on epäedullinen ja heikkenee edelleen. Ikääntyvä väestö tarjoaa toisaalta myös uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Aluetalouden, kuntatalouden ja työllisyyden dynamiikka

Alueiden bruttokansantuotteen (BKT) vertailussa Etelä-Savo sijoittuu maakunnista 4. viimeiselle sijalle. Viime vuosien kehitys on kuitenkin ollut myönteistä ja asukasta kohti laskettu bruttokansantuote on kasvanut maakunnista 3. nopeimmin 2000-luvun aikana. Tämä kertoo mm. siitä, että maakunnassa on kyetty hyödyntämään vaikuttavasti alueelle suunnattua kehittämisrahoitusta.

Etelä-Savon yritys rakenne on pk-valtainen sekä monipuolinen, ja siksi selvinnyt kohtuullisen hyvin talouden viime vuosien heilahteluista. Palveluelinkeinot ovat maakunnan suurin työllistäjä, joissa kaksi kolmesta työllisestä toimii. Jalostuksen toimialoilla työskentelee vajaa neljännes ja alkutuotannossa joka kymmenes työllisestä. Työpaikkoja on vähentynyt vuosina 2007-2015 n. 7 000 kappaletta tasaisesti eri toimialoilta. Taustalla on mm. elinkeinoelämän rakennemuutos ja digitalisoituminen.

Etelä-Savossa on päästy talouden kasvuvauhtiin muun maan tavoin. Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2017 näyttävät Etelä-Savossa kaikilla keskeisillä toimialoilla valoisina, mutta seutukuntien kehitysnäkymien välillä on eroja. Maakunta selvisi pitkästä taantumavaiheesta yritysten liikevaihdon kasvulla mitattuna keskimääräistä nopeammin, sillä liikevaihdon kasvu oli vuosina 2015 ja 2016 koko maan keskiarvoa nopeampaa. Vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä kasvu jäi hiukan koko maata heikommaksi. Teollisuus ja vienti ovat toimineet Etelä-Savon kasvuun vetureina, mutta rakennusallakin kasvu pääsi vauhtiin vuoden ensimmäisellä neljänneksellä. Myös kaupan sekä palvelualojen liikevaihto piristyivät samalla ajanjaksolla edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Henkilöstömääräkin kääntyi lievään kasvuun vuoden 2016 ja 2017 ensimmäisen neljänneksen aikana. Viennin kehitys on viime vuosina ollut koko maata parempaa, mutta alkuvuodesta 2017 viennin kasvussa on tapahtunut notkahdus.

Merkittävimmät julkiset investoinnit v. 2017 kohdistuvat tieliikenteeseen, energiaan, veden puhdistukseen, kouluihin, hyvinvointipalveluinfraktruktuuriin ja elinkeinoelämän infrastruktuuredellytysten kehittämiseen. Etelä-Savoon kohdistuu lähivuosina valtion noin 200 miljoonan euron liikenneinvestoinnit. Näistä syväväylän siirto Savonlinnassa on tekeillä ja VT 5:n rakentamispäätös tehty välille Mikkeli-Juva. Sulkavan Vekaransalmen lossin tilalle nousee korkea maantiesilta vuoteen 2020 mennessä.

Työllisyystilanne on parantunut vuoden takaisesta koko maan tavoin. Työttömiä työnhakijoita oli lokakuun lopussa Etelä-Savossa 1 400 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Yli 60 % työttömyyden vähenemisestä on kohdistunut miesvaltaisille aloille: mm. rakentamiseen, metalli- ja puunjalostusteollisuuteen ja kuljetusalalle. Pitkäaikaistyöttömien määrä on alentunut Etelä-Savossa vuodentakaisesta 25 %, ja alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli 22 % vähemmän kuin vuosi sitten. Työttömien aktivointiaste oli Etelä-Savossa 33,7 %, eli maan kolmanneksi korkein.

Työvoiman kysyntä ja tarjonta vaihtelevat huomattavasti eri seutukunnissa. Työvoiman määrällinen kysyntä on noussut, mutta tarjolla olevan työvoiman ammattitaito ei aina vastaa työnantajien vaatimuksia. Ammattibarometrin mukaan maakunnassa esiintyy ylitarjontaa etenkin kaupan alalla myyjistä sekä toimistotekijöistä. Myös ammatillisen koulutuksen opettajista sekä lukion ja peruskoulun yläluokkien opettajista on ylitarjontaa. Sosiaali- ja terveysalalla työvoiman kysyntä on vilkasta ja se ylittää erityisesti Pieksämäellä ammattitaitoisen työvoiman tarjonnan. Rakennusalalla kysyntä on vilkasta erityisesti Mikkelin seutukunnassa. Erityisesti rakennusmestareista arvioidaan olevan jatkuvasti pulaa.

Etelä-Savon kuntien talous koheni vuodesta 2015. Maakunnan kaikki kunnat tekivät ylijäämäisen tilinpäätöksen vuodelta 2016. Kaikkien kuntien vuosikate oli plussalla v.2016, keskimäärin 406 euroa asukasta kohden. Valtionosuudet kasvoivat vuodesta 2015 melkein 22 miljoonaa euroa, mihin vaikuttivat tehdyt järjestelmämuutokset. Lainakanta kasvoi kunnissa reilut 13 miljoonaa euroa, ollen vuoden lopussa 3 179 euroa/ asukas. Etelä-Savon kuntien verotulot pysyivät edellisvuoden tasolla. Maassa keskimääräinen tilanne oli se, että verotulot kasvoivat kunnissa 2 % edellisvuoteen verrattuna. Vuonna 2016 kuntien menokehitys oli äärimmäisen maltillista ja ennakkotietojen mukaan menot pysyivät edellisvuoden tasolla. Koko maassa kuntien menot kasvoivat 1,3 prosenttiyksikköä. Etelä-Savon kuntien investointitaso laski vuonna 2016 koko maan tavoin alle vuoden 2015 tason.

Yritys- ja innovaatiotoiminnan sekä osaamisen dynamiikka

Etelä-Savossa on kehitetty useita älykkään erikoistumisen kärkiin (metsä, ruoka, vesi) pohjautuvia ekosysteemejä ja kehitysalustoja. Savonlinnassa toimiva Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun kuitulaboratorio vetää ympärilleen puun uusiin käyttömuotoihin liittyvää yritystoimintaa selluteollisuuden laitevalmistuksesta mikrosellun moninaiisiin sovelluksiin. Maakuntaan on syntynyt vireää ja erikoistunutta luomu- ja lähiruokatuotantoa, joka luo uutta kilpailuetua matkailusektorille. Lappeenrannan teknillisen yliopiston Vihreän kemian laboratorio Mikkelissä kehittää ratkaisuja jätevedenkäsittelyyn maailmanlaajuisesti. Mikkelissä toteutetaan kiertotalouden PPP-toimintakonseptia Mikkelin EcoSairilan yritysalueella, jonne valmistuu yksi maailman moderneimmista jätevedenpuhdistamoista. Puhdistamon yhteydessä on toteutettu ns. vihreän linjan testausympäristö.

Lisäksi Mikkeliin on muodostunut vahva kansallinen arkisto-osaamisen keskittymä (HY:n Kansalliskirjasto, Kansallisarkisto, Elinkeinoelämän keskusarkisto), joka mm. muuttaa arkistomateriaalia digitaaliseen muotoon ja edistää tiedon käyttöön saamista.

Pk-yritysvaltaisessa Etelä-Savossa yrittäjien osuus työllisistä on maan toiseksi korkein. Kasvuyritysten määrä on vähäinen. Yritysten panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan ovat vähäiset, mikä hidastaa uusien innovaatioiden syntymistä ja työllisyyden kasvua. Myös investoijien varovaisuus, supistuvat paikallismarkkinat ja yritystoiminnan jatkajien vähäisyys ovat haasteita.

Maa- ja metsätalous ovat Etelä-Savolle tärkeitä elinkeinoja. Maatalouden kannattavuus on muun maan tavoin viime aikoina heikentynyt. Eteläsavolaiset maatilat ovat maan monialaisimpia, mutta viljelijöiden muun yritystoiminnan ja sivuansioitotoiminnan tulokehitys on ollut vaatimatonta. Metsät kasvavat paremmin ja puun hintakehitys on ollut maataloutta suotuisampi. Metsien taloudellinen merkitys on Etelä-Savossa suurin, maakunnassa on vuosi toisensa jälkeen ollut maan suurimmat kantorahatulot. Puun käytön lisäämisessä,

monipuolistamisessa sekä jalostusasteen nostamisessa Etelä-Savolla on paljon kehityspotentiaalia. Maakunnan keskeisimmät vientiä harjoittavat toimialat ovat puutuoteteollisuus ja teknologiateollisuus, jotka kytkeytyvät vahvasti metsäklusteriin. Näillä toimialoilla liikevaihdon, viennin ja työllisyyden kehitys on vahvaa. Palvelualoista matkailulla ja vapaa-ajan asutuksella on Etelä-Savossa tärkeä merkitys. Matkailu on kasvava vientiala, jolla on kerrannaisvaikutuksia muille toimialoille. Alueellinen matkailutilinpito -selvityksen mukaan matkailun osuus BKT:stä oli maakunnassamme suurempi kuin koko maassa. Kansainvälisten matkailijoiden osuus maakunnassa on kasvussa ja myös venäläiset matkailijat ovat muutaman heikomman vuoden jälkeen palanneet.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot Etelä-Savossa vuonna 2016 olivat yhteensä 36,9 miljoonaa euroa, vähentyen edellisestä vuodesta 2,8 miljoonaa euroa. Etelä-Savoon tuli v. 2016. Tekesin tutkimus- kehitys- ja innovaatorahoitusta 3,1 miljoonaa euroa, pudotusta vuoden 2015 rahoitukseen oli peräti 58 prosenttia.

ELY-keskus myönsi vuoden 2017 alkupuolella yritystukia noin 5,1 miljoonaa euroa yhteensä 26 yritykselle. Rahoitusta myönnettiin eniten elintarvike-, puu- ja matkailualoille. Tukien yhteismäärä säilyi edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan samalla tasolla. Alkuvuoden aikana haettujen yritystukien määrä väheni kuitenkin edellisestä vuodesta.

Etelä-Savon työikäisen väestön koulutustaso on maan keskiarvon tasolla. Tilastoissa 15 vuotta täyttäneen väestön alemmat tutkintoluvut selittyvät ikärakenteella.

Etelä-Savon korkeakoulukenttä on kokenut suuria muutoksia vuoden 2017 aikana. Mikkelin ammattikorkeakoulu ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulu fuusioituvat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakouluksi, jonka neljästä kampuksesta kaksi sijaitsee Etelä-Savossa (Mikkeli ja Savonlinna). Jo tätä ennen Aalto-yliopiston Mikkelin Pienyrityskeskus siirtyi ammattikorkeakoulun alaisuuteen. Syntynyt kokonaisuus on Suomen tutkimusintensiivisin ammattikorkeakoulu. Mikkelin yliopistokeskus on Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun, Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin, Kansalliskirjaston digitointi- ja konservointikeskuksen, Lappeenrannan teknillinen yliopiston ja Luomuinstituutin muodostama tutkimuskeskittymä. Se on vuonna 2017 vahvistunut kahdella uudella professuurilla (LUT/ osuustoimintayrittäjäyys, pk-yritysten kasvu ja kansainvälistyminen) sekä kahdella tutkimusjohtajalla (HY/ kulutustutkimus, kestävät ruokajärjestelmät). Itä-Suomen yliopiston opettajankoulutuksen siirtyminen Savonlinnasta Joensuuhun on kova isku, ja siirron kerrannaisvaikutukset Savonlinnassa ovat merkittävät ja laaja-alaiset tyhjilleen jäävistä opiskelija-asunnoista alenevan palvelukysynnän yritysvaikutuksiin. Xamk:n Savonlinnan kampuksen vahvistaminen Luken toiminnoilla sekä insinöörinkoulutuksen käynnistäminen paikkaavat menetystä vain osittain.

Etelä-Savossa on kattava ammatillisen koulutuksen verkosto, josta vastaavat kaksi suurta maakunnallista ammattiopetuksen järjestäjää, kaksi erikoistunutta ylimaakunnallista ja kolme pienempää koulutuksen järjestäjää. Ammattioppilaitokset vastaavat koulutuksellaan mm. sosiaali- ja terveyssektorin koulutustarpeisiin, ja Etelä-Savossa koulutetaan suurin osa Suomen metsäkoneen kuljettajista, molemmat vastaavat kasvavaan työvoimatarpeisiin maan tärkeimmillä toimialoilla.

Maakunnan ammattioppilaitokset ja korkeakouluyksiköt jatkavat koulutusvientiyhteistyötä mm. Venäjälle, ja uusia avauksia ollaan tekemässä mm. Kiinaan.

Liikkumisen, asumisen ja luonnonympäristön tilannekuva

Etelä-Savo on harvaan mutta kauttaaltaan asuttu maakunta, joka rakentuu kolmen kaupunkikeskuksen ja maaseututaajamien varaan. Maakunnan kokonaispinta-alasta neljännes on vettä, joissakin kunnissa lähes 40 %. Rantaviivaa on yli 30 000 km, eli lähes 200 metriä asukasta kohti. Maakunnassa on 76 400 vakinaisesti asuttua asuntoa ja 49 200 vapaa-ajanasuntoa, eli yksi vapaa-ajanasunto kahta vakinaisesti asuttua asuntoa kohden. Vapaa-ajanasunnoista noin puolet on maakunnan ulkopuolella asuvan omistuksessa. Kesäkautena maakunnan ulkopuolelta saapuvat 50 000 vapaa-ajan asukasta lisäävät maakunnan väkilukua ja ostovoimaa merkittävästi.

Liikenteen osalta valtateiden kuin Saimaan syväväylänkin sujuvuutta on parannettu ja parannetaan edelleen merkittävin satsauksin mm. 127 miljoonan euron investoinnilla VT 5:n Mikkeli-Juva välille. Yhteydet Helsingin

ja Pietarin suuntaan ovat nopeutuneet merkittävästi. Sen sijaan alempiasteisen tieverkon kunto ei ole esim. teollisuuden raaka-ainehuollon tai matkailun kehittämisen näkökulmasta riittävällä tasolla. Etelä-Savo on yhdessä muiden Savonradan maakuntien kanssa edistänyt henkilöliikenteen nopeuttamista. Etelä-Savo ja Pohjois-Savo ovat mm. rahoittaneet edellisillä EAKR-ohjelmakausilla tasoristeyksien poistamista. Vesistöisessä maakunnassa lauttaliikenteellä on merkittävä tehtävä.

Harva asutus tuo haasteita toimivan joukkoliikenteen järjestämiselle ja kansallisen ilmastostrategian tavoitteiden saavuttamiselle. Liikkuminen maakunnassa perustuu vahvasti henkilöautoiluun.

Itä-Suomen maakuntien yhdessä laatimassa liikennestrategiassa tavoitteena on tärkeimpien kuljetusten, kustannustehokkuuden parantaminen sekä arjen liikkumisen ja matkustamisen helpottaminen. Maito-, raakapuu- ja bioenergiakuljetukset ovat Itä-Suomelle tyypillisiä ja lisääntyviä kuljetuksia, jotka käyttävät väyläverkkoa myös pääteiden ulkopuolella. Näiden kuljetusten määrittämä palvelutaso riittää maaseudulla myös muille kuljetuksille sekä vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden henkilöautomatkoille. Monipuoliset liikennepalvelut ja riittävät tietoliikenneyhteydet ovat välttämättömät elinkeinoelämän ja asukkaiden arjen kannalta.

Kasvihuonekaasupäästöt Etelä-Savossa ovat maakunnittaisen vertailun alhaisimmasta päästä. Eniten kasvihuonekaasupäästöjä syntyy energian tuotannosta (rakennusten lämmitys), liikenteestä ja maataloudesta. Päästöjä aiheuttavaa teollisuutta alueella on erittäin vähän. Myös vesistöjen ekologinen tila on suurimmassa osassa vesialueita erinomainen tai hyvä.

Etelä-Savon maapinta-alasta 88 % on metsätalousmaata ja alueella syntyy lähes kymmenesosa koko maan vuotuisesta metsien kasvusta. Etelä-Savon metsämaiden puuntuottokyky muuhun Etelä-Suomeen verrattuna on keskimääräistä parempi. Etelä-Savossa on suhteellisen korkea metsien käyttöaste, mutta kestävät hakkuumahdollisuudet ylittävät kuitenkin toteutuneet hakkuut. Biotaloudelle on näin ollen kasvumahdollisuuksia. Etelä-Savo on Suomen vähäsoisimpia maakuntia. Turvetuotantopinta-alaa on noin 1800 ha. Turvetuotannon vaikutukset näkyvät vedenjakaja-alueen vesistöissä paikallisesti.

Luonnonsuojeluun varattua maa-alaa on Etelä-Savon maapinta-alasta 4 %. Metso-ohjelman avulla pyritään suojelemaan etenkin vanhoja metsiä. Niiden sekä luonnontilaisten suoalueiden suojeleminen ja säilyttäminen on edelleen ajankohtaista vastapainona metsien lisääntyvälle talouskäytölle, vaikka talousmetsien hoidossa ja hakkuissa otetaankin monimuotoisuuden säilyttäminen huomioon.

Saimaa ja sitä ympäröivät runsaat ja puhtaat vesistöt ovat tehneet Etelä-Savosta kesämatkailun ja vapaa-ajanasumisen kärkimaakunnan. Maakunnan alueella sijaitsee Linnansaaren ja Koloveden kansallispuistot, joiden kävijämäärät ovat kasvussa. Yksi merkittävimmistä meneillään olevista matkailuhankkeista on Saimaa Geopark, jolle on haettu Unescon statusta. Geopark-hankkeessa ja matkailun markkinoinnissa Etelä-Savo tekee yhteistyötä Etelä-Karjalan kanssa.

Terveyden ja hyvinvoinnin dynamiikka

Etelä-Savo sijoittuu monella hyvinvoinnin mittarilla koko maan tason alapuolelle. Tätä selittää erityisesti maakunnan korkea ikääntyneiden osuus, joka heijastuu etenkin sairastavuuteen. Viime vuosina kehitys on kuitenkin ollut monella mittarilla positiivista.

Hyvinvoinnin laajasti huomioivalla GPI-indeksillä maakunta sijoittuu Suomen maakunnista toiseksi parhaalle sijalle Pohjois-Karjalan jälkeen. GPI-mittari mittaa ja seuraa asioita, jotka ovat tärkeitä ihmisten hyvinvoinnin kannalta ja siten tärkeitä edellytyksiä yhteiskunnan kokonaisyhyvinvoinnille.

Harva asutus ja ikääntyneen väestön suuri osuus luovat erityisiä haasteita ja kustannuspaineita palvelujen järjestämisessä. Teknologian kehitys ja digitaalisuus voivat ratkaista osan haasteista, ja DigitalMikkeli tarjoaa kehittämislle hyvän testausalustan. Hyvinvoinnin kohentamisessa kiinnitetään huomiota koko väestön ja erityisesti nuorten ennakoivaan terveyden edistämiseen. Xamk:n Mikkelin kampuksen yhteyteen valmistuva hyvinvointilaboratorio tarjoaa tähän testaus- ja kehitysympäristön.